

לעילוי נשמת דליה אסתר בת דוד

פרשת תרומה – למה קדמה פרשת משפטים לפרשיות המשכן?

הקודש היא זכות מופלאה למי שראוי לה, בעוד הצדק והמשפט והמוסר הם העמודים שעליהם ההיכל עומד, ובלעדיהם אין לו קיום.

להלן נציג את פסוקי 'המשפט המוחלט' מפרשת משפטים, מתוך ההבנה שהם מייצגים את עמודי היסוד, שרק עליהם יכול לעמוד היכל הקודש. לאחר מכן נציג את פסוקי הנביאים והמזמורים, כהמשך מובן ומתבקש. ממילא ייווכח כל מעיין, שכך יש לקרוא את סדר התורה, במעבר מפרשת משפטים לפרשיות המשכן.

לכאורה, לפרשנות זו יש מקום בעיקר בשיטת רש"י, מפני שלדעתו מצוות הקמת המשכן ניתנו למשה רק לאחר חטא העגל ("ימים רבים"). לפיכך, סדר התורה, השם את פרשת משפטים לפני פרשיות המשכן, דורש הסבר. קריאת פרשת משפטים כתנאי יסוד למשכן ולקודש נותנת הסבר לסדר הפרשיות. אולם לפי הרשב"ם, האבן עזרא והרמב"ן, סדר התורה משקף את סדר ההתרחשות במציאות הריאלית. אם כן, לכאורה אין צורך בהסבר נוסף. אולם, בעיון מעמיק נמצא שגם לסדר ההתרחשות במציאות הריאלית יכולה להיות משמעות. ההסבר המוצג כאן מעניק לסדר הפרשיות והאירועים משמעות התואמת לדברי הנביאים והמזמורים.

ב. משפט בטרם המשכן

המשפט המוחלט בתורה הוא תנאי מוקדם למשכן: "וְגַר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצְנוּ כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: כֹּל אֲלֻמְנָה וּיְתוּם לֹא תִעַנּוּן: אִם עָנָה תִעַנֶּה אֹתוֹ, וְהָיָה אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי, שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקוֹתָם – וְחָרָה אַפִּי... אִם כִּסֹּף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי, אֶת הָעֲנִי עִמָּךְ, לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׁה, לֹא תִשְׁיַמֵּן עָלָיו נֶשֶׁךְ: אִם חָבַל תִּחַבֵּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ, עַד בָּא הַשֶּׁמֶשׁ תִּשְׁבְּנוּ לוֹ, כִּי הוּא כִסְתָה לְבִדָּה הוּא שְׁמַלְתוֹ לְעָרוֹ, בְּמָה יִשְׁכַּב, וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חָנּוּן אֲנִי... לֹא תִשָּׂא (=לא תקבל) שְׁמַע שׂוֹא, אֵל תִּשָּׂא יָדְךָ עִם רֵשַׁע לְהִית עֵד חָמָס: לֹא תִהְיֶה אַחֲרַי רְבִים לְרַעַת, וְלֹא תִעַנֶּה עַל רֵב לְנִטְת אַחֲרַי רְבִים לְהִטָּת [משפט]: וְדָל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ... לֹא תִטָּה מִשְׁפַּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבוֹ: מִדְּבַר שֶׁקַּר תִּרְחַק, וְנָקִי וְצַדִּיק אֵל תִּהְרָג כִּי לֹא אֲצַדִּיק רִשְׁעִי:

א. "מי ישכן בהר קדשך"?

פרשיות המשכן, הקרבנות והטהרה, תופסות מקום מרכזי בתורה. הן משתרעות על פני המחצית השנייה של ספר שמות והמחצית הראשונה של ספר ויקרא (וכן תחילת ספר במדבר). הרושם הוא, שעבודת הקרבנות והטהרה היא מרכז עולמה של תורה, ובלעדיה אין לנו תורה שלמה כלל. אולם, בדברי הנביאים, משמואל דרך ירמיהו ועד מזמורי תהילים, מתקבל רושם אחר לגמרי. לפי רושם זה, רק מי שראוי מבחינה מוסרית לעלות בהר ה' ולשכון בהר קדשו, ה' רוצה בו. אין ה' חפץ בעולות וזבחים ואין לו צורך בקרבנות. וודאי, שקרבנות של אנשים בלתי ראויים מבחינה מוסרית הם חילול הקודש, וגורמים לסילוק השכינה.

במבט שטחי יש פער תהומי ביחס אל הקודש והמקדש בין מצוות התורה לבין מוסר הנביאים והמזמורים. מתוך פער זה נדמה כאילו התורה חוגרת שק על החלל הנורא של היעדר המקדש מאז החורבן, ואילו מוסר הנביאים והמזמורים מעדיף מקדש חרב על מקדש מחולל בהשחתה מוסרית.

ברם, עיון מעמיק בפרשת משפטים, ובעיקר במשפט המוחלט המהווה הקדמה מהותית לפרשיות המשכן, חושף משמעות אחרת. איסורי שמועת שווא, נתינת יד לרשע, איסורי שוחד והטיית משפט הם תנאים מוקדמים. רק ציבור שעומד במבחנים המוסריים של פרשת משפטים, ראוי לעלות אל הקודש. רק בציבור זה יתקיים:

"ועשו לי מקדש, ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה, ז')

ברית יציאת מצרים ומעמד הר סיני בכללו הם תנאי מוקדם לכניסה לארץ, אבל מצוות הצדק והמשפט הם התנאי המקדים לעלייה אל הקודש והמקדש.

בקריאה זאת, אין שום פער בין התורה לבין מוסר הנביאים והמזמורים. ממילא, צריך להיות ברור לכל מאמין² שכך קראו הנביאים את התורה, וכך פירשו את מוסר התורה ואת עיקריה. העמידה לפני ה' בהיכל

1 ערוך מתוך מקראות לפרשת משפטים, עמודים 575-583.

2 חוקרי המקרא בדרך הביקורתית ראו בסתירה הזאת בין חוקי 'הכהונה', לבין מוסר הנביאים, אבן פינה בשיטתם (ראו למשל הערה 3 להלן). אולם הקריאה המוצעת כאן של פרשיות יתרו-משפטים כתנאי מוקדם למשכן, מראה שאין סתירה כלל, ואחד הנימוקים המרכזיים בשיטת הביקורת, נעלם.

"כי חסד חפצתי ולא זבח, ודעת א-להים מעלות: והמה כאדם עברו ברית, שם בגדו בי: גלעד קרית פעלי און, עקבה מדם... דרך ירצחו שכם, כי זמה עשו" (הושע ו', ו-ט')

"שנאתי מאסתי חגיכם, ולא אריח בעצרתכם: כי אם תעלו לי עלות, ומנחתכם לא ארצה, ושלם מריאתכם לא אביט: הסר מעלי המון שריך, וזמרת נבליך לא אשמע: ויגל כמים משפט, וצדקה כנחל איתן: הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה, בית ישראל?" (עמוס ה', כ"א)

חוקרי המקרא חשבו שעמוס לא הכיר את פרשיות התורה העוסקות בקרבנות במדבר.4 אולם, עיון מעמיק בתורה מגלה שזבחים ומנחה הם קרבנות התלויים בכניסה "אל ארץ מושבתיכם" (במדבר ט"ו, א'-ט"ז), במנחות ובנסכים הצמודים להם. רק על עולת התמיד (כקרבן קבוע) נאמר "העשיה בהר סיני" (במדבר כ"ח, ו'. שמות כ"ט, ל"ה-מ"ב).

עמוס דייק בלשון התורה ובסדר הפרשיות⁵ וטען, שעצרות החג ההמוניות בישראל נוגדות את דבר ה', כי המשפט והצדקה הם תנאים מקדימים. ארבעים שנות המדבר הוקדשו בעיקר לבסיס של צדקה ומשפט שעליו יוצב משכן-מקדש. למעשה, כך בדיוק אמרו ישעיהו ומיכה אחריו על ירושלים:

"שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל המתעבים משפט, ואת כל הישרה יעקשו: בנה ציון בדמים וירושלם בעולה: ראשיה בשחד ושפטו, ולהנהיג במחיר יורו, ונביאיה בכסף יקסמו, ועל ה' ישענו לאמר- הלווא ה' בקרבנו, לא תבוא עלינו רעה: לכן, בגללכם, ציון שדה תחרש וירושלם עיין תהיה, והר הבית לבמות יערו!"

(מיכה ג', ט"ז-י"ב)

מיכה המשיך את ישעיהו⁶ וחידד את המסר עוד יותר, בכך שתלה את זכות קיומו של המקדש בהר הבית במשפט ובצדקה (= "הישרה"). זאת, בעוד "השחד"

ושחד לא תקח, כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים: וגר לא תלחץ, ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים"

(שמות כ"ב, כ'- כ"ג, ט')

פסוקים אלו הם "משפט המוחלט" בתורה, המהווים תנאי לקבלת תורה.

ג. הנביאים – המקדש למול צדקה ומשפט

בנביאים אנו מוצאים פסוקים רבים העומדים על היחס בין "דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (בראשית י"ח, י"ט) לבין המקדש ועבודת הקודש:

"ויאמר שמואל: החפץ לה' בעלות זבחים, כשמע בקול ה'? הנה שמע מזבח טוב, להקשיב מחלב אילים" (שמואל א' ט"ו, כ"ב) "למה לי רב זבחיכם יאמר ה', שבעתי עלות אילים וחלב מריאים, ודם פרים וכבשים ועתודים לא חפצתי: כי תבאו לראות פני, מי בקש זאת מידכם רמס חצרי: לא תוסיפו הביא מנחת שוא, קטרת, תועבה היא לי, חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה: ...גם כי תרבו תפלה, אינני שמע, ידיכם דמים מלאו: רחצו הזכו הסירו רע מעלליכם מנגד עיני, חדלו הרע: למדו היטב, דרשו משפט, אשרו חמוץ, שפטו יתום, ריבו אלמנה..." (ישעיהו א', י"א-י"ז)

ישעיהו לא התנגד רק לקרבנות ולקטורת, אלא גם לתפילות, לנשיאת כפים ואף לשבתות וחגים. עבודת ה' רצויה וראויה רק לאחר סילוק הרשע ודרישת המשפט, במיוחד לחסרי אונים כמו גר, יתום ואלמנה. תפיסה זו תואמת את לשון התורה בפרשת 'משפטים': "כל אלמנה ויתום לא תענון" (שמות כ"ב, כ"א), ולאזהרה איך ה' יתערב ויעניש אם יענו אותם, הנזכרת בצמוד.

דברי ישעיהו נקראים כמו דרשה נבואית לפסוקי התורה, וביתר שאת בפסוקי ההמשך:

"...קריה נאמנה, מלאתי משפט, צדק ילין בה [אז], ועתה מרצחים: כספך היה לסיגים, סבאך מהול במים: שריך סוררים, וחברי גנבים, פלו אהב שחד ורדף שלמונים, יתום לא שפטו, וריב אלמנה לא יבוא אליהם... ואשיבה שפטיך כבראשנה, ויעציק כבתחלה, אחרי כן יקרא לך עיר הצדק, קריה נאמנה: ציון במשפט תפדה, ושביה בצדקה"

(ישעיהו א', כ"א-כ"ז)

ישעיהו חזה על יהודה וירושלים, ואילו הושע ועמוס, באותה תקופה עצמה,³ אמרו דברים דומים על ממלכת ישראל (=שומרון). במיוחד על דרך הדמים בין העיר שכם לבין הגלעד:

4 כפי שסיכם מ' הרן, אנציקלופדיה מקראית, ו', ירושלים תשל"ב, עמודים 285-284.

5 וכך כתב האבן עזרא על יסוד הפסוק בעמוס:

"ועל דרך הסברא לא הקריבו ישראל עולות וזבחים רק בסיני לבדו, ויום הכפורים בשנה השנית (שכתוב "ויעש", ויקרא ט"ז, ל"ד)... כי ישראל עמדו במדבר בתהו ליל ישימון כמו שמונה ושלישים שנה, ומאין היה להם בכל יום חצי הין שמן זית, גם כן יין, ואיך יוליכו עמהם כמו ארבעה עשר אלף הין, ומאין היה להם שני כבשים בני שנה בכל יום, ותוספת בשבת ובמועדים" (אבן עזרא הארוך, שמות כ"ט, מ"ב) המלבי"ם בפירושו לעמוס הוסיף כדברי הנביא:

"מעת היותם במדבר ארבעים שנה, לא היה להם אז בהמות הרבה לקרבנות ויינות לנסכים, ועיקר עבודתם היה מה שעשו משפט וצדקה..." (מלבי"ם עמוס ה', כ"ה)

6 על היחס בין נבואות ישעיהו ומיכה ראו בספרי עם הרב בנימין לאו (לעיל הערה 3), עמוד 291-312.

3 ראו ספרי עם הרב בנימין לאו, ישעיהו: כציפורים עפות, תל אביב 2013 עמודים 74-83 ו-279-284.

ושמיעה בקול ה'. כפי מודגש בעשרת הדיברות, במשפטים וחוקי גוי קדוש:

"פה אמר ה' צבאות א-להי ישראל, עלותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר: כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציא אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח: כי אם... שמעו בקולי והייתי לכם לא-להים ואתם תהיו לי לעם, והלכתם בכל הדרך אשר אצנה אתכם למען ייטב לכם!" (ירמיהו ז', כ"א-כ"ג)

הביטוי "יום הוציא אותם מארץ מצרים" מופיע פעמיים נוספות בירמיהו.⁷ פעם אחת בדברי הברית (שם י"א, ד') שנאמרו כנראה בזמן הברית שכרת יאשיהו בשנת ה-18 למלכותו.⁸ בפעם השניה היא ביחס לשחרור העבדים שנכשל בימי צדקיהו (שם ל"ד, י"ג). מדובר שם במפורש בברית סיני, בה קיבלו בני ישראל לשמוע בקול ה' ולהיות לו לעם, ויחד עם זה פרשת שילוח עבדים הפותחת את המשפטים.

ברית יציאת מצרים היא היסוד, ובמרכזה עשרת הדיברות עם המשפטים וחוקי גוי קדוש. כל פרשיות המשכן והמקדש, עם קרבנות וטהרה בנויים על גבי יסודות אלו. ברור, שכך פירש ירמיהו את סדר התורה בקדימת יתרו-משפטים לפרשיות המשכן.

גם זכריה, בתחילת הבית שני, חזר על כך ואמר שאין ל-ה' צורך בצומות (זכריה ז', ה'ו') כמו שאין צורך בקרבנות. לא צמים על החורבן, אלא על הסיבות שגרמו לו.⁹ לכן, גם אין די בבנין בית שני, אלא צריך להתמודד עם הסיבות לחורבן:

פה אמר ה' צבאות לאמר, משפט אמת שפטו, וחסד ורחמים עשו איש את אחיו: ואלמנה ויתום, גר ועני אל תעשוק, ורעת איש אחיו אל תחשבו בלבבכם!" (זכריה ז', ט"ו)

זכריה הפליג מעבר לדברי קודמיו ודרש לא רק לא לעשות רעה לאיש וביחוד לחסרי האונים, אלא גם לא לחשוב רעה בלב – כיוון שמחשבה רעה עלולה להפוך בקלות לפשע. זו בוודאי דרישה נבואית-מוסרית שמעבר למשפט, כי אי אפשר לשפוט על מחשבות של רוע, בשום בית משפט אנושי.

זכריה מסכם את המוסר הנבואי העומד ביסוד בניין המקדש מחדש בלשון "אלה הדברים" של ברית סיני:

"אלה הדברים אשר תעשו, דברו אמת איש את רעהו, אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם: ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם, ושבעת שקר אל תאָהבו, כי את כל אלה אשר שָׁנָאתי, נָאֵם ה':... והאמת והשלום אָהבו!" (שם ח', ט"ז-ט"ט)

במשפט (הנזכר בפירוש באזהרות 'משפטים') יביא אסון עד כדי חורבן צפוי. ירמיהו (כ"ו, י"ז-י"ט) מספר על הזעזוע שחוללה נבואה זו, ועל התשובה של חזקיהו המלך ואנשי יהודה אשר הצילו ומנעו את החורבן בימיהם.

נבואה אחרת, הציג מיכה "מה טוב" בעיני ה'. בדבריו שם נחשף גם פער חשוב בין הקרבנות בתורה שתמיד מעטים, לבין שיטת הקרבנות אצל מלכי בית דוד ובעיקר אצל שלמה, שהביא אלפי קרבנות:

"במה אָקֵדֶם ה'? אָפֶף לֹא-לֵהי מְרוֹם? הָאֶקְדָּמְנוּ בעולות? בעגלים בני שנה? הִיֶּרְצָה ה' באלפי אילים? ברבבות נחלי שמן? ... הַגִּיד לָךְ אָדָם מֵה טוֹב, וּמֵה ה' דוֹרֵשׁ מִמֶּךָ, כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאֵהַבְתָּ חֶסֶד וְהִצַּנְעַת לָכֶת עִם א-לֵהֶיךָ!"

(מיכה ו', ו'-ח')
ל"אלפי אילים" אין זכר בקרבנות התורה, ועל כך אמרו חז"ל:

"כי טוב יום בחצריך מאלף" (תהלים פ"ד, י"א) – טוב לי יום אחד שאתה (=דוד) יושב ועוסק בתורה מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני על גבי המזבח" (שבת ל ע"א)
ירמיהו, לפני חורבן ירושלים, הביא נבואות אלה לשיא:

"פה אמר ה' צבאות א-להי ישראל, הִיטִיבו דְרִכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם, וְאַשְׁכְּנָה אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: אַל תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל דְּבַר הַשֶּׁקֶר לְאָמֵר, הִיכַל ה', הִיכַל ה', הִיכַל ה' הֵמָּה: כִּי אִם הִיטִיב תִּיטִיבוּ אֶת דְּרִכֵיכֶם וְאֶת מַעַלְלֵיכֶם, אִם עֲשׂוּ תַעֲשׂוּ מִשְׁפָּט בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ: גֵּר יָתוֹם וְאַלְמָנָה לֹא תַעֲשֹׁקוּ, וְדָם נָקִי אַל תִּשְׁפְּכוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה, וְאַחֲרַי אֱלֹהִים אַחֲרָיִם לֹא תִלְכּוּ לְרַע לָכֶם: וְשִׁפְנַתִּי אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה, בְּאַרְץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבוֹתֵיכֶם לִמְנוּ עוֹלָם וְעַד עוֹלָם!" (ירמיהו ז', ג'-ז')

ירמיהו השתמש בלשון 'שכן' (שממנו 'משכן') "במקום הזה", יחד עם הקריאה החוזרת "היכל ה'" בפי אלה שבטחו במקדש שאיננו קשור לצדק ולמשפט. כך, רואים שוב איך הנביא דרש את הקשר והרצף כתנאי מוקדם של חוקי המשפט בתורה "בין איש ובין רעהו", לפרשיות המשכן והמקדש, "היכל ה'".
עוד המשיך ירמיהו בלשון ברורה של עשרת הדיברות, שכאשר עברו על איסוריהן, הפך המקדש ל"מערת פְּרָצִים":

הַגִּבְבִּי, רָצַח וְנָאֵף? וְהִשְׁבַּע לְשִׁקֵּר וּקְטַר לְבַעַל? וְהָלַךְ אַחֲרַי אֱלֹהִים אַחֲרָיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתֶם? וּבְאֵתֶם וְעַמְדֹתֶם לְפָנַי בְּבֵית הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו, וְאָמַרְתֶּם נִצְלַנּוּ?... הַמְעַרַת פְּרָצִים הִי הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו, בְּעֵינֵיכֶם?" (ירמיהו ז', ט"ו-י"א)

בהמשך הפרק, לאחר ההצעה למקריבי קרבנות עולה שאינם ראויים לעמוד לפני ה' שיאכלו גם את בשר העולה עם הזבחים (כי אין ה' חפץ בה), מגיע ירמיהו לדבר העיקרי. בתחילת הדרך, לאחר יציאת מצרים, לא נאמרו מצוות על קרבנות, אלא הרחקת אלילות

7 תודה לרב שאול ברוכי על ההקבלה בין שלוש הנבואות בירמיהו בהן מופיע הביטוי 'יום הוציא...':

8 מלכים ב', כ"ג. הלשון בתחילת פרק י"א בירמיהו, בשונה מסגנונו הרגיל, היא ממש לשון "דברי הברית" בספר דברים.

9 ראו מאמרי על נבואת זכריה (פרקים ז'-ח'), 'דברי הצומות', באתר שלי.

ראוי היא דרך היושר, הצדק והמשפט, שבפרשיות 'יתרו-משפטים'.

לשון חריפה עוד יותר ודומה ללשון הנבואית, אנו מוצאים ב"מזמור לאסף", עם הדגשת "אנכי" הפותחת את הדיברות, במובנה המדויק כעדות של אזהרה והתראה:

"שמעה עמי ואדברה, ישראל ואעידה בך - א- להים - א-להיך אנכי!:

לא על זבחיך אוכיחך, ועולתיך לנגדי תמיד: לא אקח מביתך פר, ממכלאתיך עתודים: כי לי כל חיתו יער, בהמות בהררי אלה: ... אם ארעב לא אמר לך, כי לי תבל ומלאה...

זבח לא-להים תודה, ושלם לעליון נדריך; וקרואני ביום צרה, אחלצה ותכבדני:

ולרשע אמר א-להים, מה לך לספר חקי, ותשא בריתי עלי פיד: ואתה שגאת מוסר, ותשלך דברי אחריך: אם ראית גב ותרץ עמו, ועם מנאפים חלקך: פיד שלחת ברעה, ולשונך תצמיד מרמה;

תשב באחיד תדבר, בבן אמה תתן דפי: אלה עשית והחרשת...

זבח תודה וכבדנני, ושם דרך [טובה], אראנו בישע א-להים!" (תהלים נ', ז-כ"ג)

ה' לא זקוק לקרבנות, וגם לא לצומות ותפילות. עבודת ה' נועדה לרומם אותנו, והיא זכות גדולה למי שראוי לה. ירמיהו (ז', כ"א) אמר (בלעג) על אלה שאינם ראויים להקריב עולות, שהם יכולים לאכול בעצמם את בשר העולה יחד עם הזבחים.

אסף המשורר גם אמר, שראוי לעובד ה' באמת להביא קרבן תודה (שנאכל לבעליו!), מתוך הכרת הטוב, ואל יביא עולות מתוך מחשבה שגויה כאילו ריבון העולמים זקוק להן, חלילה. בצורה חריפה יותר, מי ששונא מוסר אין לו מה לחפש בברית ה' ואף לא בחוקיו. מי שיודע לכבד ולומר 'תודה', יזכה ויראה "בישע א-להים".

ה. תרי"ג מצוות ועמודי היסודות

בהתאמה מלאה לדברי הנביאים משלימה אותם סוגיית הגמרא על תרי"ג מצוות ועל עמודי היסודות:

"דרש ר' שמלאי: שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה...

בא דוד והעמידן על אחת עשרה (תהלים ט"ו)10... בא ישעיהו והעמידן על שש: 'הלך צדקות ודבר מישרים, מאס בבצע מעשקות, נער כפיו מתמך בשחד, אטם אזנו משמע דמים, ועצם עיניו מראות ברע - הוא מרומים ישכן, מצדות סלעים משגבו, לחמו נתן, מימיו נאמנים" (ישעיהו ל"ג, ט"ו-ט"ז).

מתברר, אם כן, שדברי הנביאים עולים בקנה אחד עם דברי התורה, בתנאי שקוראים את התורה כפי שקראו אותה הנביאים. ברית סיני עם עשרת "הדברים", עם החוקים ועם המשפטים, היא היסוד והתנאי המוקדם להשראת השכינה במשכן ובמקדש.

ד. תהלים - מי ראוי לעלות בקודש

בתהלים פרק ט"ו נאמר: "מזמור לדוד

ה' מי יגור באהלך?	מי ישכן בהר קדשך?	הולך תמים	ופעל צדק	לא עשה לרעהו רעה	לא רגל על לשנו
נבזה בעיניו נמאס	ואת יראי ה' יכבד	נשבע להרע ולא ימר	ושחד על נקי לא לקח,	עשה אלה לא ימוט לעולם	נבזה בעיניו נמאס

דברי המזמור תואמים לדברי הנביאים. אלא, שהנביאים דיברו תוכחה והמזמור שר על עובד ה' הראוי לשכון בהר קדשו.

החידוש הגדול של הפרק הוא במעבר מהיחוד הנבואי אל היחיד המזמורי. היחיד המזמורי הוא היחיד שתמיד "הולך תמים" באורח חייו, "פעל צדק" במעשיו, "ודבר אמת" לא רק בפיו אלא גם "בלבבו". מצד ההתרחקות מן השלילה, נזהר מלרגל בלשונו ושומר על התמימות, נשמר ממעשה רע ושומר על הצדק, ולא מקבל דבר חרפה על קרוב ושומר בזה על האמת שבלב.

השימוש בביטויים כמו "נשך", "שחד", "נקי" מוכיח את הקשר לאזהרות פרשת 'משפטים'. כמו כן, לשון "ישכן בהר קדשך" קשורה ללא ספק ללשון התורה: "ועשו לי מקדש, ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה,

ח) ניסוח דומה, מקוצר וידוע, מופיע בפתיחת מזמור כ"ד, המזמור של "מלך הכבוד": "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו? נקי כפיים ובר לבב, אשר

לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה" גם כאן, המידות הטובות מכוונות מול ההימנעות מן הרע, ומעשה הכפיים מול טוהר הלב. גם כאן, מופיעים ביטויים שמקורם בפרשיות יתרו-משפטים כמו "לא תשא נשא את שם ה' א-להיך לשוא" יחד עם "לא תשא שמע שוא". עובד ה' הראוי לעלות אל הקודש הוא "אשר לא נשא לשוא נפשו (נפשי)", ובמיוחד בשבועה: כדי לעלות בהר ה' צריך להיות ראוי לכך. הדרך להיות

10 המזמור כולו, כפי שהובא לעיל, מופיע בסוגיית הגמרא, ועליו כמה דרשות.

בא מיכה והעמידן על שלש: 'הגיד לך אדם מה טוב, ומה ה' דורש ממך, כי אם עשות משפט ואהבת חסד, והצנע לכת עם א-להיך' (מיכה ו', ח').

חזר ישעיהו והעמידן על שתיים: 'ציון במשפט תפודה, ושביה בצדקה' (ישעיהו א', כ"ז).

בא עמוס והעמידן על אחת: 'כה אמר ה' לבית ישראל: דרשוני¹¹ וחי' (עמוס ה', ד').

בא חבקוק והעמידן על אחת: 'וצדיק באמונתו¹² יחיה' (חבקוק ב', ד') (מכות כג:--כד.)

לפי הפירוש הפשוט, הביטוי "והעמידן על" כוונתו, שהיכל תר"ג המצוות עומד על עמודי יסודות יצוקים בסלע. "מצדות סלעים משגבר" (ישעיהו ל"ג, ט"ז) הם עמודי הצדקה והמשפט, החסד והיושר, שעליהם עומד היכל המצוות כולו.

המשל שבו מבנה מפואר ניצב על יסודות יצוקים בסלע, מסביר גם את השינויים במספרי העמודים. מתכנן שלד צריך לדעת לחשב ולהעמיד את המבנה. לפעמים יעמיד את המבנה על אחד עשר עמודים, או, בחישוב שונה, על שישה או שלושה, ואפילו על אחד. זאת, אם הוא מכיל בתוכו את הברזל והבטון היצוק השקולים כנגד אחד עשר העמודים.

פירוש זה מעמיד את סוגיית הגמרא בהתאם מדויק לדברי הנביאים ומזמורי תהילים, יחד עם ההבנה בתורה, שעשרת הדיברות ופרשת 'משפטים' הם היסודות. רק עליהם יקום המשכן והמקדש.

לעומת זאת, התפיסה של ספרי המצוות מהרמב"ם ואילך, מעמידה את כל תר"ג המצוות כשוות ערך (מסיבות עקרוניות וחינוכיות גם יחד), בלי שום יכולת להבחין בין יסודות ועמודים לבין ההיכל. אולם, תפיסה זו של כל המצוות כשוות ערך, מרחיקה כל אפשרות לקרוא את סדר התורה בהתאמה לדברי הנביאים והמזמורים, או אף בהתאמה לסוגיית הגמרא עצמה, שממנה נלמד המספר והמושג 'תר"ג מצוות'.

סדר הפרשיות בתורה בקדימת יתרו ומשפטים למשכן, יחד עם מוסר הנביאים והמזמורים, וסוגיית הגמרא על תר"ג מצוות שעומדות על עמודי המשפט והצדקה – כולם תואמים לדבר ה' "אחד ושמו אחד".

*****

כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב יואל בן-נון התשע"ח
 עורך: אורי יעקב בירן
 *****

בית המדרש הווירטואלי
 מיסודו של
 The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash
 האתר בעברית: www.vbm.etzion.org.il
 האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
 משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
 דוא"ל: office@etzion.org.il

*****

11 פירוש הדרשה בדברי עמוס מסתבר כדבריו (שהובאו לעיל) על קדימת המשפט והמוסר, אבל סוגיית הגמרא נשארת בספק אולי הכוונה לכלל מצוות התורה.

12 בעברית של הראשונים (מאז רס"ג), 'אמונה' היא הדבקות בה' ובתורתו במחשבה ובמעשה. אולם, בלשון המקרא ובלשון חז"ל פירושה 'יושר' – "א-ל אמונה ואין עוול" (דברים ל"ב, ד'). ראו מאמרי 'אמונה אל מול הפכיה', על האמונה (ירושלים תשס"ה), עמודים 190-242; ובאתר שלי.